

DOCUMENT PER A LA CONSULTA PÚBLICA PRÈVIA DEL CATÀLEG DE PROTECCIÓ DELS PAISATGES VITIVINÍCOLES DE LA COMUNITAT VALENCIANA

El vigent Text Refós de la Llei d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Paisatge (TRLOTUP), aprovat mitjançant Decret legislatiu 1/2021, de 18 de juny, del Consell, reivindica la importància que els processos participatius guien des de l'inici tot el procés de redacció dels plans, i regula a través del seu article 51 la necessitat d'efectuar actuacions prèvies de consulta pública abans de redactar l'esborrany de pla i el document inicial estratègic.

Sent la Direcció General de Política Territorial i Paisatge el departament de l'administració que promou el Catàleg de Protecció dels Paisatges Vitivinícoles de la Comunitat Valenciana, li correspon a aquesta efectuar una consulta prèvia per espai de vint dies hàbils a través del seu portal web. Aquesta consulta tindrà efectes administratius interns preparatoris per a la redacció del pla i donarà lloc a l'obligació d'elaborar un informe de resposta conjunta a les aportacions i suggeriments rebuts, havent d'incorporar-se a l'expedient el resultat d'aquesta consulta, amb indicació del nombre de participants, nombre d'opinions emeses i l'informe de resposta.

A continuació s'indiquen de manera succinta els problemes que es pretenen solucionar amb el Catàleg de Protecció dels Paisatges Vitivinícoles de la Comunitat Valenciana, la necessitat i oportunitat de la seua aprovació, els objectius del pla i les possibles solucions alternatives:

Situació i problemàtica actual

La directriu 51 de l'Estratègia Territorial de la Comunitat Valenciana (ETCV), aprovada mitjançant Decret 1/2011, de 13 de gener, del Consell, recull els principis directors per al desenvolupament de la política territorial de paisatge, entre altres:

- a) Promoure i impulsar el coneixement del paisatge com a base de la política paisatgística de la Generalitat, fomentant l'estudi, divulgació i sensibilització de la població en aquesta matèria.
- b) Garantir la protecció i l'adequada gestió dels conjunts paisatgístics de la Comunitat Valenciana, especialment dels definits com de rellevància regional, atenent els seus valors intrínsecs, a la integritat del seu caràcter, a la seua singularitat i a l'estima social que mereixen.
- c) Definir i ordenar la infraestructura verda de la Comunitat Valenciana.
- d) Conservar i fomentar la diversitat i multifuncionalitat del paisatge rural, en particular d'aquells espais agraris amb major significació històric, patrimonial i identitari, com les hortes i hortes, les vinyes tradicionals, els olivars i els paisatges de pedra en sec.

- e) Promoure la integració dels béns d'interés cultural en una xarxa territorial i paisatgística, considerant especialment el cas d'aquells béns amb major significat perceptiu, impulsant la salvaguarda i ordenació dels seus entorns visuals, funcionals i interpretatius.
- f) Incorporar criteris i objectius de qualitat en la planificació dels creixements urbans, procurant la integració dels nous teixits en la trama urbana preexistent, mantenint les fites i escenes urbanes més característiques, la qualitat de les vores urbanes, procurant la transició entre el paisatge de la ciutat i el seu entorn.
- g) Promoure i prioritzar les accions de recuperació o de creació de nous valors paisatgístics en les àrees deteriorades, especialment en els entorns urbans i periurbans, en els accessos a les poblacions i, en general, en les àrees més visibles del territori.
- h) Impulsar la integració en el paisatge, o la requalificació, en el seu cas, de les àrees destinades a albergar les principals activitats econòmiques, com els polígons industrials, els pols energètics i les àrees logístiques i comercials.
- i) Impulsar la integració paisatgística de les infraestructures bàsiques i de mobilitat, així com de les instal·lacions vinculades a l'obtenció d'energies renovables, considerant com a referències paisatgístiques rellevants la topografia natural, la vegetació existent i l'organització visual del paisatge.
- j) Promoure i potenciar l'accés públic a la contemplació, interpretació i gaudi dels paisatges més valuosos, mitjançant la creació d'itineraris i rutes del paisatge i d'una xarxa de miradors des dels quals es puguem contemplar les principals fites i vistes.

El catàleg ha d'incloure els àmbits territorials concrets en els quals es localitzen els paisatges de vinyes tradicionals de major significat històric, patrimonial i identitari que, d'acord amb el que es preveu en la directriu 51 de l'ETCV, cal conservar i fomentar, i molt especialment els paisatges de rellevància regional (PRR) que l'ETCV identifica directament en la seua directriu 53, com són els paisatges culturals de les vinyes de l'interior. D'aquesta manera, en una primera aproximació, cal incloure provisionalment en el catàleg els terrenys inclosos en els següents àmbits:

1. Vinyes de l'entorn de Vilafamés, les Useres i Benlloch
2. Vinyes de la Regió muntanyenca i la Foia de Buñol.
3. Vinyes d'Utiel-Requena (PRR 28).
4. Vinyes de les Alcusses i els Alforins (PRR 29) i de la Vall d'Albaida.
5. Vinyes de la Marina Alta.
6. Vinyes del Vinalopó Mitjà - Alacant (PRR 30).

Objectius del Catàleg de Protecció dels Paisatges Vitivinícoles de la Comunitat Valenciana

El Catàleg de Paisatges Vitivinícoles de la Comunitat Valenciana té naturalesa de pla d'acció territorial de caràcter sectorial dels regulats en l'article 16 del TRLOTUP.

Amb aquest catàleg es pretén donar complida resposta al que es preveu en les lletres h) i i) de l'article 5 del TRLOTUP, i en les directrius 49, 51 i 58 de l'ETCV, que ordena concretar en documents de planificació urbanística i territorial aquells sòls d'alta capacitat agrícola i aquells imprescindibles per a la viabilitat de productes agrícoles de reconeguda excel·lència. La directriu 49 ordena posar en valor els elements culturals de suport a aquesta activitat agrícola, entre altres l'arquitectura de pedra seca, per a obrir noves vies de desenvolupament rural, com és l'agroturisme. També, assegurar el respecte al màxim de la topografia d'aqueixos llocs enfront de transformacions i moviments de terra, la utilització de materials coherents amb els valors paisatgístics d'aqueixos entorns, i el manteniment de la vocació agropecuària de les àrees que envolten els espais protegits.

En aquest context, d'acord amb criteris de protecció dels paisatges culturals agraris previstos en la directriu 58 de l'ETCV, els grans objectius del citat catàleg són els següents:

1. Definir directrius generals per a la protecció, conservació i millora d'aquests paisatges en cadascuna de les àrees funcionals, o dels àmbits paisatgístics-patrimonials que s'identifiquen, com a referència per a la planificació territorial del patrimoni cultural i establiment d'objectius per a aquests paisatges.
2. Definir criteris i mesures que, a fi de mantindre els elements estructurants del paisatge cultural agrari, hagen d'adoptar els plans amb incidència territorial.
3. Delimitar els àmbits de valor singular amb la finalitat d'establir per a ells mesures concretes per a la conservació o millora del paisatge.
4. Protegir els paisatges agraris locals de valor extraordinari quant a les seues característiques productives o estètiques mitjançant el manteniment i millora dels seus elements estructurants.
5. Incorporar en les mesures de política agrària la presa en consideració de les característiques del paisatge rural, impulsant mesures i programes que, a partir de mesures agroambientals, influisquen positivament en la pervivència d'aquests paisatges.
6. Fomentar la creació de Parcs Agraris com a elements de conservació activa d'aquestes grans mostres del patrimoni cultural.

7. Integrar en el planejament urbanístic i territorial, per a la seua conservació, els camins tradicionals que tinguen un reconeixement cultural i articulen el territori com ara les canyades reals, els camins de ronda i els camins històrics, entre altres.
8. Reutilitzar i rehabilitar edificacions ja existents en aquests paisatges culturals a l'hora d'instal·lar equipaments públics o privats o altres activitats que impulsen el desenvolupament econòmic de manera compatible i complementària amb l'entorn.
9. Procurar que els materials que conformen els paisatges agraris de gran valor cultural siguen respectuosos amb els elements del medi natural i coherents amb els valors paisatgístics de l'entorn.
10. Potenciar les actuacions de custòdia del territori i la participació de les administracions locals en la gestió de tots aquests espais.

Necessitat i oportunitat d'elaborar, tramitar i aprovar un pla d'acció territorial d'aquesta naturalesa.

Aquest pla, que es desenvoluparà majoritàriament a una escala 1.15.000, pretén identificar els elements constituents d'aquests paisatges productius, que es troben amenaçats i en forta competència amb altres usos en el sòl no urbanitzable que poden acabar banalitzant un paisatge identitari i gran qualitat. També pretén identificar les àrees on el mosaic agrari, el parcel·lari, el patró, les sendes, els cellers o el patrimoni tradicional presenten major interès per a catalogar-los i reglar els usos o activitats que resulten compatibles amb la preservació i posada en valor dels paisatges culturals del vi. Tot això des d'una visió supramunicipal que permet un disseny del territori molt més precís i afavoridor de la producció de béns i serveis ambientals, una infraestructura verda i una xarxa primària amb major capacitat d'articular el territori, una estructura urbana més eficient i sostenible, i unes economies d'escala que permeten reduir els temps de tramitació i els costos econòmics i humans necessaris per a l'elaboració individualitzada del planejament dels diferents municipis afectats.

Alternatives del Catàleg de Protecció dels Paisatges Vitivinícoles de la Comunitat Valenciana

El Catàleg de Paisatges Vitivinícoles de la Comunitat Valenciana es podria realitzar a través del planejament urbanístic estructural, mitjançant modificacions i revisions del planejament general estructural que proposaren la protecció i gestió d'aquests paisatges agraris culturals vitivinícoles, incloent tots i cadascun dels seus elements: sòls, parcel·lari, tècniques de cultiu, xarxa de camins, hàbitat, instal·lacions cellereres, etc. No obstant això, aquesta estratègia té les seues limitacions: no es pot obligar de manera unilateral als

municipis, que estiguen inclosos en aquests paisatges, a modificar els seus planejaments si no existeix una cobertura legal adequada, però el més rellevant és que amb aquesta conducta es perd la necessària visió de conjunt supramunicipal d'aquests paisatges, que superen àmpliament els límits municipals i requereixen d'un tractament homogeni més enllà dels seus límits administratius.

Tenint en compte que els catàlegs de protecció d'àmbit supramunicipal no tenen cobertura legal similar als catàlegs del planejament estructural municipal (excepció de l'Horta de València), una altra possible alternativa seria elaborar una espècie d'estratègia sobre aquests paisatges amb directrius homogènies per a tots els paisatges, però no vinculants, de manera que els ajuntaments voluntàriament les anaren inclouent en els seus planejaments. Aquesta solució tampoc és satisfactòria perquè aquest paisatge es troba amenaçat i en forta competència amb altres usos en el sòl no urbanitzable que poden acabar banalitzant un paisatge identitari i gran qualitat. En aquest context és necessari un major grau de vinculació de les propostes, i la protecció i incorporació a la infraestructura verda dels àmbits de major valor i reconeixement públic.

Una altra alternativa seria utilitzar figures procedents d'altres legislacions com per exemple, els Paisatges Protegits de la legislació ambiental autonòmica, o figures de reconeixement internacional com les Reserves de la Biosfera o similars. En el primer cas, aquesta figura ambiental no seria l'adequada a causa de l'aprofitament econòmic d'aquests paisatges culturals, i la necessitat d'una regulació territorial per a la seua gestió. En el segon cas, i sense perjudici d'utilitzar estès últimes figures per al reconeixement futur d'aquests paisatges, que a més els posaria en valor a escala internacional, aquestes declaracions són un procés complex que es dilata en el temps i l'ordenació i gestió racional d'aquests paisatges és una matèria urgent.

Per tot això, es considera més adequat el tractament d'aquest catàleg amb una figura de planejament supramunicipal que permeta una ordenació d'això sòls sota els objectius i principis enunciats en aquest document, i que a més siga àmpliament participat pel conjunt de la societat.

LA DIRECTORA GENERAL DE
POLÍTICA TERRITORIAL I PAISATGE

DOCUMENTO PARA LA CONSULTA PÚBLICA PREVIA DEL CATÁLOGO DE PROTECCIÓN DE LOS PAISAJES VITIVINÍCOLAS DE LA COMUNITAT VALENCIANA

El vigente Texto Refundido de la Ley de Ordenación del Territorio, Urbanismo y Paisaje (TRLOTUP), aprobado mediante Decreto legislativo 1/2021, de 18 de junio, del Consell, reivindica la importancia de que los procesos participativos guían desde el inicio todo el proceso de redacción de los planes, y regula a través de su artículo 51 la necesidad de efectuar actuaciones previas de consulta pública antes de redactar el borrador de plan y el documento inicial estratégico.

Siendo la Dirección General de Política Territorial y Paisaje el departamento de la administración que promueve el Catálogo de Protección de los Paisajes Vitivinícolas de la Comunitat Valenciana, le corresponde a esta efectuar una consulta previa por espacio de veinte días hábiles a través de su portal web. Esta consulta tendrá efectos administrativos internos preparatorios para la redacción del plan y dará lugar a la obligación de elaborar un informe de respuesta conjunta a las aportaciones y sugerencias recibidas, teniendo que incorporarse al expediente el resultado de esta consulta, con indicación del número de participantes, número de opiniones emitidas y el informe de respuesta.

A continuación se indican de manera sucinta los problemas que se pretenden solucionar con el Catálogo de Protección de los Paisajes Vitivinícolas de la Comunitat Valenciana, la necesidad y oportunidad de su aprobación, los objetivos del plan y las posibles soluciones alternativas:

Situación y problemática actual

La directriz 51 de la Estrategia Territorial de la Comunitat Valenciana (ETCV), aprobada mediante Decreto 1/2011, de 13 de enero, del Consell, recoge los principios directores para el desarrollo de la política territorial de paisaje, entre otros:

- a) Promover e impulsar el conocimiento del paisaje como base de la política paisajística de la Generalitat, fomentando el estudio, divulgación y sensibilización de la población en esta materia.
- b) Garantizar la protección y la adecuada gestión de los conjuntos paisajísticos de la Comunitat Valenciana, especialmente de los definidos como de relevancia regional, atendiendo a sus valores intrínsecos, a la integridad de su carácter, a su singularidad y al aprecio social que merecen.
- c) Definir y ordenar la infraestructura verde de la Comunitat Valenciana.

- d) Conservar y fomentar la diversidad y multifuncionalidad del paisaje rural, en particular de aquellos espacios agrarios con mayor significación histórico, patrimonial e identitario, como las huertas y vegas, los viñedos tradicionales, los olivares y los paisajes de piedra en seco.
- e) Promover la integración de los bienes de interés cultural en una red territorial y paisajística, considerando especialmente el caso de aquellos bienes con mayor significado perceptivo, impulsando la salvaguardia y ordenación de sus entornos visuales, funcionales e interpretativos.
- f) Incorporar criterios y objetivos de calidad en la planificación de los crecimientos urbanos, procurando la integración de los nuevos tejidos en la trama urbana preexistente, manteniendo los hitos y escenas urbanas más características, la calidad de los bordes urbanos, procurando la transición entre el paisaje de la ciudad y su entorno.
- g) Promover y priorizar las acciones de recuperación o de creación de nuevos valores paisajísticos en las áreas deterioradas, especialmente en los entornos urbanos y periurbanos, en los accesos a las poblaciones y, en general, en las áreas más visibles del territorio.
- h) Impulsar la integración en el paisaje, o la recualificación, en su caso, de las áreas destinadas a albergar las principales actividades económicas, como los polígonos industriales, los polos energéticos y las áreas logísticas y comerciales.
- i) Impulsar la integración paisajística de las infraestructuras básicas y de movilidad, así como de las instalaciones vinculadas a la obtención de energías renovables, considerando como referencias paisajísticas relevantes la topografía natural, la vegetación existente y la organización visual del paisaje.
- j) Promover y potenciar el acceso público a la contemplación, interpretación y disfrute de los paisajes más valiosos, mediante la creación de itinerarios y rutas del paisaje y de una red de miradores desde los que se puedan contemplar los principales hitos y vistas.

El catálogo ha de incluir los ámbitos territoriales concretos en los que se localizan los paisajes de viñedos tradicionales de mayor significado histórico, patrimonial e identitario que, de acuerdo con lo previsto en la directriz 51 de la ETCV, es preciso conservar y fomentar, y muy especialmente los paisajes de relevancia regional (PRR) que la ETCV identifica directamente en su directriz 53, como son los paisajes culturales de los viñedos del interior. De este modo, en una primera aproximación, cabe incluir provisionalmente en el catálogo los terrenos incluidos en los siguientes ámbitos:

--

1. Viñedos del entorno de Vilafamés, les Useres y Benlloch
2. Viñedos de la Serranía y la Hoya de Buñol.
3. Viñedos de Utiel-Requena (PRR 28).
4. Viñedos de les Alcusses y els Alforins (PRR 29) y de la Vall d'Albaida.
5. Viñedos de la Marina Alta.
6. Viñedos del Vinalopó Mitjà - Alicante (PRR 30).

Objetivos del Catálogo de Protección de los Paisajes Vitivinícolas de la Comunitat Valenciana

El Catálogo de Paisajes Vitivinícolas de la Comunitat Valenciana tiene naturaleza de plan de acción territorial de carácter sectorial de los regulados en el artículo 16 del TRLOTUP.

Con este catálogo se pretende dar cumplida respuesta a lo previsto en las letras h) e i) del artículo 5 del TRLOTUP, y en las directrices 49, 51 y 58 de la ETCV, que ordena concretar en documentos de planificación urbanística y territorial aquellos suelos de alta capacidad agrícola y aquellos imprescindibles para la viabilidad de productos agrícolas de reconocida excelencia. La directriz 49 ordena poner en valor los elementos culturales de soporte a dicha actividad agrícola, entre otros la arquitectura de piedra seca, para abrir nuevas vías de desarrollo rural, como es el agroturismo. También, asegurar el respeto al máximo de la topografía de esos lugares frente a transformaciones y movimientos de tierra, la utilización de materiales coherentes con los valores paisajísticos de esos entornos, y el mantenimiento de la vocación agropecuaria de las áreas que rodean los espacios protegidos.

En este contexto, de acuerdo con criterios de protección de los paisajes culturales agrarios previstos en la directriz 58 de la ETCV, los grandes objetivos del citado catálogo son los siguientes:

1. Definir directrices generales para la protección, conservación y mejora de estos paisajes en cada una de las áreas funcionales, o de los ámbitos paisajísticos-patrimoniales que se identifiquen, como referencia para la planificación territorial del patrimonio cultural y establecimiento de objetivos para estos paisajes.

2. Definir criterios y medidas que, con el objeto de mantener los elementos estructurantes del paisaje cultural agrario, hayan de adoptar los planes con incidencia territorial.
3. Delimitar los ámbitos de valor singular con el fin de establecer para ellos medidas concretas para la conservación o mejora del paisaje.
4. Proteger los paisajes agrarios locales de valor extraordinario en cuanto a sus características productivas o estéticas mediante el mantenimiento y mejora de sus elementos estructurantes.
5. Incorporar en las medidas de política agraria la toma en consideración de las características del paisaje rural, impulsando medidas y programas que, a partir de medidas agroambientales, influyan positivamente en la pervivencia de estos paisajes.
6. Fomentar la creación de Parques Agrarios como elementos de conservación activa de estas grandes muestras del patrimonio cultural.
7. Integrar en el planeamiento urbanístico y territorial, para su conservación, los caminos tradicionales que tengan un reconocimiento cultural y articulen el territorio tales como las cañadas reales, los caminos de ronda y los caminos históricos, entre otros.
8. Reutilizar y rehabilitar edificaciones ya existentes en estos paisajes culturales a la hora de instalar equipamientos públicos o privados u otras actividades que impulsen el desarrollo económico de forma compatible y complementaria con el entorno.
9. Procurar que los materiales que conforman los paisajes agrarios de gran valor cultural sean respetuosos con los elementos del medio natural y coherentes con los valores paisajísticos del entorno.
10. Potenciar las actuaciones de custodia del territorio y la participación de las administraciones locales en la gestión de todos estos espacios.

Necesidad y oportunidad de elaborar, tramitar y aprobar un plan de acción territorial de esta naturaleza.

Este plan, que se desarrollará mayoritariamente a una escala 1:15.000, pretende identificar los elementos constituyentes de estos paisajes productivos, que se encuentran amenazados y en fuerte competencia con otros usos en el suelo no urbanizable que pueden acabar banalizando un paisaje identitario y gran calidad. También pretende identificar las áreas donde el mosaico agrario, el parcelario, el patrón, las sendas, las bodegas o el patrimonio tradicional presenten mayor interés para catalogarlos y reglar los usos o actividades que resulten compatibles con la preservación y puesta en valor de los paisajes culturales del vino. Todo ello desde una visión supramunicipal que permite un

diseño del territorio mucho más preciso y favorecedor de la producción de bienes y servicios ambientales, una infraestructura verde y una red primaria con mayor capacidad de articular el territorio, una estructura urbana más eficiente y sostenible, y unas economías de escala que permiten reducir los tiempos de tramitación y los costes económicos y humanos necesarios para la elaboración individualizada del planeamiento de los distintos municipios afectados.

Alternativas del Catálogo de Protección de los Paisajes Vitivinícolas de la Comunitat Valenciana

El Catálogo de Paisajes Vitivinícolas de la Comunitat Valenciana se podría realizar a través del planeamiento urbanístico estructural, mediante modificaciones y revisiones del planeamiento general estructural que propusieran la protección y gestión de estos paisajes agrarios culturales vitivinícolas, incluyendo todos y cada uno de sus elementos: suelos, parcelario, técnicas de cultivo, red de caminos, hábitat, instalaciones bodegueras, etc. No obstante, esta estrategia tiene sus limitaciones: no se puede obligar de forma unilateral a los municipios, que estén incluidos en estos paisajes, a modificar sus planeamientos si no existe una cobertura legal adecuada, pero lo más relevante es que con este proceder se pierde la necesaria visión de conjunto supramunicipal de estos paisajes, que superan ampliamente los límites municipales y requieren de un tratamiento homogéneo más allá de sus límites administrativos.

Teniendo en cuenta que los catálogos de protección de ámbito supramunicipal no tienen cobertura legal similar a los catálogos del planeamiento estructural municipal (excepción de la Huerta de València), otra posible alternativa sería elaborar una especie de estrategia sobre estos paisajes con directrices homogéneas para todos los paisajes, pero no vinculantes, de forma que los ayuntamientos voluntariamente las fueran incluyendo en sus planeamientos. Esta solución tampoco es satisfactoria puesto que este paisaje se encuentra amenazado y en fuerte competencia con otros usos en el suelo no urbanizable que pueden acabar banalizando un paisaje identitario y gran calidad. En este contexto es necesario un mayor grado de vinculación de las propuestas, y la protección e incorporación a la infraestructura verde de los ámbitos de mayor valor y reconocimiento público.

Otra alternativa sería utilizar figuras procedentes de otras legislaciones como por ejemplo, los Paisajes Protegidos de la legislación ambiental autonómica, o figuras de reconocimiento internacional como las Reservas de la Biosfera o similares. En el primer

caso, esta figura ambiental no sería la adecuada debido al aprovechamiento económico de estos paisajes culturales, y la necesidad de una regulación territorial para su gestión. En el segundo caso, y sin perjuicio de utilizar estas últimas figuras para el reconocimiento futuro de estos paisajes, que además los pondría en valor a escala internacional, estas declaraciones son un proceso complejo que se dilata en el tiempo y la ordenación y gestión racional de estos paisajes es una materia urgente.

Por todo ello, se considera más adecuado el tratamiento de este catálogo con una figura de planeamiento supramunicipal que permita una ordenación de estos suelos bajo los objetivos y principios enunciados en este documento, y que además sea ampliamente participado por el conjunto de la sociedad.

LA DIRECTORA GENERAL DE
POLÍTICA TERRITORIAL Y PAISAJE